

Učiteljski tovariš

Stanovsko politično glasilo J. U. U. — sekcije za dravsko banovino v Ljubljani

Mesečna priloga »Prosveta«

Uredništvo in uprava: Ljubljana, Frančiškova ulica 6/I. Rokopisov ne vračamo. Ne frankiranih pisem ne sprejemamo. Izhaja vsak četrtak. Naročnina letno 60 din. za tiskarstvo 80 din. Člani sekcije J. U. U. plačajo list in članstvo. Oglaš po ceniku in dogovoru, davok posebej. Pošt. šek. rač. 11.153. Telefon 45-86

Naš tisk

Bilo so časi, ko je veljal tisk za šesto velesilo; to se pravi, da se je javno mnenje, uveljavljajoče se v tiskovni svobodi, uvrščalo poleg drugih velesil kot samostojna moč z vsemi pripadajočimi ji atributi.

Kot vse drugo pa je doživel v zadnjih letih tudi tisk velike izpremembe. Iz samostojne velesile je izoblikovala današnja totalitarna dinamika podrejeno silo, postavila jo je v službo svojih celostnih težanj ter ji tako odvzela možnost, nastopati z vplivom suverene moči. Ni izključeno, da bo imela prav ta detronizacija na bodočo obliko in izgraditev človeške družbe mnogo globlji vpliv nego vse ostale ukinitve državnih suverenitet, katerim smo v polpreteklem času imeli priliko biti navzoči.

Kdor koli čuti dandanes potrebo, govoriti načelno o tem vprašanju, ne sme brezbržno mimo tega družboslovnega dejstva. Neodvisen tisk je vedno redkejša prikazen, ne glede na to, da je imela ta »neodvisnost« tudi v zlatih dobah, ko je opravljala državna avtoriteta v prvi vrsti še službo nočnih čuvajev, za vsakega sociološko šolanega razumnika zelo sumljivo vrednost. Za tako navidezno neodvisnostjo so se skrivali čisto interesi najrazličnejših klik in družb, ki so pod geslom svobode in neodvisnosti odvrčali pozornost javnosti od svojih nečednih namenov.

Pa bodisi v preteklosti kakor koli, danes so pregledi čez delo tiska in drugih propagandnih možnosti mnogo lažji, ker nam od vseh strani udarja na ušesa volja novodobnih državnih in drugih organizacij, postavljati tisk v izključno službo zasledovanja svojih smotrov — in to brez predsodkov in oklevanja.

Dovolj nam je, da spoznamo izvor tiskarne in govorne besede, pa si ustvarimo že takoj sodbo, čemu se je to vrglo v svet.

Kar velja v velikem, prilagoditi se mora tudi na malo. Naš stanovski tisk ne bo delal tu nobene izjeme. Organizirano učiteljstvo ga plačuje in vzdržuje, da mu služi v svrhe, ki si jih je postavilo ob ustanovitvi in pristopu v stanovsko združenje. Štirinajst let je preteklo že od tistega časa, ko je slovensko učiteljstvo izjavilo v svoji deklaraciji, da se hoče boriti združeno z vsemi stanovskimi tovariši brez ozira na politično in nazorno pripadnost za skupne gmočne in pravne dobrine. Na osnovi tega načelnega programa se zbiramo na okrajnih, banovinskih in državnih skupščinah, kjer predlagamo javnosti in njenim odločilnim činiteljem take zahteve, za katerimi stoji lahko vse organizirano članstvo in proti katerim se bodisi s političnega ali svetovnonazornega stališča posameznih pripadnikov ne more uveljavljati kakršen koli ugovor.

Dolžnost našega stanovskega tiska je, da razlaga in utemeljuje pred javnostjo in oblastjo težnje našega stanu, da daje pobude za potrebne reforme obstoječih zakonov, ki se tičejo šole in učiteljstva ter da iz svojih izkušenj pomaga graditi tisti del nove družbe, ki se tiče njegovega življenjskega poklica. Vse dotlej, dokler stoji slovenska učiteljska organizacija na tem stališču, mora tudi njen tisk slediti izključno tem smernicam ter se mora vsa naša totalitarnost izživljati v tem okviru.

Morebitne zahteve, ki se stavijo tu in tam na naš stanovski tisk, morajo upoštevati to dejstvo. Posamezni organizirani člani imajo pravico na zborovanjih predlagati in utemeljevati svoje posebno gledanje, toda vse dotlej, dokler si naš najvišji organizacijski forum ni osvojil takega novega gledanja na svojo stanovsko politiko, mu naš tisk oficijelno ne more slediti.

Vse kritike našega stanovskega tiska, ki gredo za tem, da bi se tako rekoč uradno iz organizacijskega vodstva dovoljevale koncesije posameznim, svojstveno opredeljenim članom, preko okvira našega osnovnega deklaracijskega stališča, streljajo mimo cilja ter zadevajo same sebe namesto onih, ki bi jih hotele pogoditi. Vsak član ima pravico govoriti in utemeljevati v svojem imenu vse, kar se mu zdi, da bi služilo koristnemu razvoju našega stanu in stvari, ki jo zastopamo. Nihče pa nima pravice zahtevati, da bi njegovo privatno gledanje uradno prinašal naš tisk ter se spotikati nad tem, da ne najde v tisku tega, o čemer pisati in utemeljevati bi bila njegova dolžnost.

Potrebno je, da se to enkrat pribije, ker se prav v zadnjem času obračajo na uredništva naših stanovskih listov, zlasti pa na Učiteljski tovariš, neverjetno dispartne zahteve, ki čisto druga drugo izpodbijajo. Ne glede na to, da ima urednik po skupščinskih sklepih in osnovnem programu nujno vezane roke, je jasno, da bi ne mogel slediti takim protislovnim zahtevam, tudi če bi bil v vsakem oziru prost. Raznim takim predlagateljem in kritikom moramo nujno svetovati, da se poglobe v organizacijske sklepe ter ne zahtevajo od urednika, da bo uradno zavzemal stališče proti uradno sprejetim odločitvam. Ne pozabimo, da se s periferije vidi marsikateri problem v popolnoma drugačnem zornem kotu kot iz središča. Tudi odgovornost iz sredine se kaže v drugačni perspektivi.

Seja Centralnega odbora organizacij državnih uslužbencev

V zvezi s sprejemom pri gg. dr. Mihajlu Konstantinoviču, ministru pravde, in pri dr. Milanu Protiču, ministru za prehrano, kakor tudi v zvezi z njihovima izjavama, je bila v domu Jugoslovenskega učiteljskega združenja v Beogradu seja Centralnega odbora organizacij državnih uslužbencev. Seji je predsedoval tov. Todor Dimitrijevič.

Po daljši razpravi o raznih vprašanjih gmočnega in statutarnega položaja državnih uslužbencev, je plenum Centralnega odbora organizacij državnih uslužbencev ugotovil, da je za stvar zelo koristno, ker je bila na pristojnih mestih naglašena pripravljenost, sprejeti sodelovanje uradniških organizacij pri delu za spremembo uradniškega zakona, kakor tudi pri reševanju problemov prehrane in preskrbe z živili. V zvezi s tem so bili na seji sprejeti sledeči sklepi:

1. Sestavljen je bil odbor, ki bo zbral vse gradivo, potrebno za spremembo uradniškega zakona. To gradivo naj obsega skupne interese vseh državnih uslužbencev, njihov moralni in pravni položaj, kakor tudi zaščito pred raznimi zlorabami pri izvedbi zakona. Za spremembo določil, ki še posebej kvarno in

nepravično zadevajo posamezne stroke, se prepušča predložitev predlogov posameznim organizacijam. Ti predlogi naj se pošljejo po Centralnem odboru.

2. O vprašanju aprovizacije in racionalnega izkoriščanja dotacij v to svrhu je bil prav tako sestavljen poseben odbor, ki se bo okoristil z izkušnjami državnih uradnikov ter njihovih združenj in kreditnih ustanov. Na osnovi tega bo izdelal predlog in ga predložil Centralnemu odboru.

3. Da se delo v Centralnem odboru nadaljuje v dosednji smeri in po dosednjih metodah legalnega, toda energičnega nastopanja glede vseh vprašanj državnih uslužbencev.

Uvideva se potreba po edinstvu vseh organizacij, toda po edinstvu, ki bi obstajalo na temeljih in metodah, s katerimi Centralni odbor izvaja svojo akcijo. Na tej osnovi je vsaki organizaciji državnih uslužbencev pristop k Centralnemu odboru omogočen.

4. Da se izvršijo potrebne spremembe v pravilih Centralnega odbora zaradi čim učinkovitejših, elastičnejših in čim hitrejših akcij.

Iz centralnega odbora organizacij državnih uslužbencev.

Ugotovitve, ki nas zanimajo

Citati iz banovega otvoritvenega govora ob zasedanju banskega sveta

Iz poglavja Uradi in osebe.

Ko sem prejšnja leta govoril o osebjih, mi je bilo pri srcu zlasti njihov rastoče število in s tem rastoči odstotek rezijskih stroškov v primeri z materialnimi. Utemeljeval sem ta porast kakor tudi splošno gibanje števila osebja v skladu z rastočimi nalogami javne uprave. Letos stojim nem pred temi dejstvi; trka mi na vest, preglušujoč vse drugo, težka stvarnost, da nižji in najnižji uslužbenci ob prejemkih, ki jih imajo, ne morejo več živeti.

Poglejmo pogumno resnici v obraz!

Računam s tako zvanim socialnim eksistenčnim minimumom, to je tistim, pri katerem se poleg najnujnejših človeških potreb, brez katerih človeškega življenja ni, upoštevajo še najprimitivnejše socialne potrebe. Ker so socialne potrebe, tudi če so najprimitivnejše, različne po družabni stopnji, moram razlikovati tri eksistenčne minime: enega za uradnike navzdol do vključno VIII. skupine, enega za uradnike IX. in X. skupine, za zvanikičke in zvanikičke dnevnikaarje, in enega za služitelje, služitelje dnevnikaarje in razne kategorije delavcev v državnih in samoupravnih obratih. Račun eksistenčnih minimov je sestavljen za petčlansko družino, za očeta, mater in tri otroke.

Eksistenčni minimum uradnika navzdol do VIII. skupine je znašal v Ljubljani v letu 1938. 2550 din mesečno, v januarju letos pa znaša zaradi narastle draginje 3380 din. Leta 1938, so od teh uradnikov dosegali eksistenčni minimum samo uradniki navzdol do vključno VI. skupine, to je 57 % tega uradništva; 43 % tega uradništva je živel pod eksistenčnim minimumom. Januarja letos se je razmerje spremenilo tako, da živi 11 % nad eksistenčnim minimumom, 98 % pa pod njim.

Eksistenčni minimum uradnika IX. in X. skupine, zvanikičnika in zvanikičnika dnevnikaarja je znašal v Ljubljani 1. 1938. 1840 din, v januarju letos pa znaša 2560 din. L. 1938, so od teh uslužbencev dosegali eksistenčni minimum samo uradniki IX. skupine, vsi drugi so bili pod njim. Januarja letos vsi ti uslužbenci žive pod eksistenčnim minimumom.

Eksistenčni minimum služiteljev in njim enakih je znašal v Ljubljani v l. 1938. 1110 din, v januarju letos pa znaša 1550 din. V l. 1938, so eksistenčni minimum dosegali samo služitelji in kvalificirani delavci državnih in samoupravnih obratov, januarja letos pa ga ne dosegajo noben uslužbenec te vrste.

Če je to tako, kakor sem povedal, potem so prehranjevalne številke uradnika od IV. do VIII. skupine v glavnem enake standardu boljše kvalificiranega delavca, prehranjevalne številke uradnika IX. in X. skupine ter zvanikičnika in služitelja so deloma enake standardu srednje kvalificiranega delavca, deloma so pod njim, prehranjevalne številke služiteljev in njim enakih pa so deloma enake standardu nižje kvalificiranega delavca, deloma so pod njim.

To so porazne ugotovitve. Del uslužbenstva je proletariziran, drugi del pa živi podproletarsko.

Spričo teh dejstev morem reči samo dvoje:

Delavstvo, ki vsak tretji mesec pokrene gibanje za višje mezde, ravna zase močnejše prav, toda ne sme prezreti, da je v banovini armada 39.000 javnih uslužbencev, ki ob višjih kvalifikacijah živi z njim na isti ravni

ali celo pod njo; ne sme prezreti, da patriotizem, disciplina in skrajna požrtvovalnost v tej armadi vzlic temu še niso narušeni; in ne sme prezreti, da je s tem jasno, da prevratni struji med delavstvom torej ne more biti pravi, resnični vzrok beda. Tudi če pustimo vprašanje odprto, kaj je vzrok — ponavljam; beda ne more biti!

Drugo pa je, da je treba v znak pohvale in priznanja za disciplinirano in požrtvovalno službo storiti vse, da se uslužbenecm dvignejo prejemki do višine, ki bo omogočala človeškemu dostojanstvu primerno življenje.

Ljudskošolski zakon.

Sedaj veljavni zakon o ljudski šolah iz leta 1929, iz časa diktature, je ljudskemu šolstvu postal v težko breme. Duši ga in mu ne da, da bi se razvijalo, kakor treba. Ni čudno, da se pojavljajo projekti novega zakona, ne da bi jih kdo bil zahteval. Ne da bi bil minister prosvete naročil, naj se razmisli o novi uredbi, čujemo in čitamo, da so poskusi novih ureditev že na papirju. To je gotovo znak, da s sedaj veljavnim zakonom nihče ni zadovoljen in da si vsakdo želi novega. To velja posebno še za nas Slovence, ki smo imeli pred zedinjenjem dobre deželne ljudskošolske zakone in ki nas vsa poveljna zakonodaja o tem vprašanju ni mogla zadovoljiti.

Kolikor sem te projekte videl, so vsi enostranski, tendenciozni, če smem tako reči, kar je umljivo, če pomislimo, da so izšli iz enostranskega usmerjenih interesnih krogov. Zato ne bo odveč, če tu postavim nekaj načel, o katerih bi želeli, da jih bo novi zakon upošteval — načel, ki ne izvirajo iz interesov poedinega stanu, učiteljskega, kmetkega ali katerega drugega, temveč iz potreb naroda.

Ljudsko šolstvo bo v novem zakonu moralo biti decentralizirano. Ne glede na to, ali bo dotlej že ostvarjena popolnoma slovenska avtonomija ali ne — kadar bo novi zakon prišel, bo moral s centralizmom v ljudski šoli prelomiti. Zadovoljni bodo starši, učitelji, učenci, kadar bo ob pričetku šolskega leta na šolah red: vsa mesta zasedena, učni načrti prilagojeni potrebam, knjige, kakršnih si želimo, vsakršnih tožb in predstavk konec v Ljubljani — skratka, kadar bomo uravnavali ljudskošolsko politiko kot našo notranjo zadevo sami, razume se ob upoštevanju onih temeljnih načel in pravece prosvetne politike, ki jih za vso državo more dati samo eno mesto.

Nevarno bi bilo ljudskošolski upravi dati neki posebni položaj, ki bi jo oddvojil od občupravnih oblastev prve in druge stopnje in jo postavil izven teh žarišč javne uprave. Tudi za vse ostale panoge javne uprave, ki so danes združene v obči upravi in osredotočene v okrajnih načelstvih in banski upravi, bi bila taka osamosvojitev nevarna, ker bi jih odtrgala od enotnega vodstva in jih naravnost silila na pot posebne politike. Za ljudskošolsko upravo pa bi bilo to še posebno nevarno, ker pri nji ne gre za pridobitve materialne kulture, za socialni ali gospodarski napredek, ampak za bodoči duhovni obraz naroda, za stopnjo njegove olike in omike. »Proč s šolo od politične uprave!« je geslo, ki je samo toliko razumljivo, kolikor je morda politična uprava nepriljubljena, sicer pa je do kraja nepremišljeno, neutemeljeno in nesmotno. Kam zabrede narod, ki je šolo izločil iz državne uprave in ji položil poseben tir izven vsake

skupnosti z ostalo državno organizacijo, nam kaže v najnovejši zgodovini znani primer na zapadu.

Če postavljam kot tretjo zahtevo, da ljudskošolska uprava bodi demokratična, se moram takoj zavarovati proti tistim, ki bi mi očitali, da to besedo rabim ob nepravem času. Prvič ne vemo, ob kakem času, demokratizmu prijaznem ali neprijaznem, bomo novi ljudskošolski zakon dobili, in drugič demokratizem v ljudskošolski upravi že od nekdaj pomeni enostavno zahtevke, da imej odločujoč vpliv na ljudsko šolo tisti, ki jo plačuje. To pa je že stara naša tradicija, posebej pred svetovno vojno in po njej v naših voljenih krajnih, okrajnih in pokrajinskih šolskih svetih, s katerimi smo bili nezadovoljni samo toliko, kolikor so bili v rokah tujca. Kakšno pristojnost bi bilo treba dati tem odborom, je seveda vprašanje, ki bi se dalo rešiti samo po vestnem in zrelem preudarku. Vprašanje je n. pr., ali naj se jim izroče v odločevanje tudi personalne zadeve, in če da, ali v vsem obsegu. Vsekakor mora ljudskošolsko gospodarstvo postati izključno njihova domena, če hočemo, da bo šola imela korenine v narodu.

Končno je docela upravičen očitek, da je sedanja ljudska šola literarna, brezbarvna, neživljenjska. Zakonodavec, ki si je zastavil nalogo, da za celo državo enako uredi ljudsko šolstvo in to do najpodrobnejših podrobnosti, spričo tako raznovrstnih ozemelj, krajev in ljudstev, pa tudi tradicij, zgodovin in miselnosti svoje šole res da ni mogel postaviti na tla, ampak samo v zrak! Mi pa hočemo šolo, ki bo naš drugi dom, šolo z učnimi načrti, prilagojenimi krajevnim potrebam, s knjigami, ki bodo govorile o nas, z duhom, ki bo črpal svoje sokove iz najgloblje ljudske duše, iz njegovega prepričanja in predanja. Svetovnonazorno indiferenten pouk je v ljudski šoli strup, kakor je v ljudski šoli strup versko indiferentna učna knjiga. Šola naj bo taka, kakršno so si jo zamislili naši najboljši ljudski vzgojitelji in pedagogi začeni od Šlomška; in če bi morala biti drugačna od šol v ostalih delih države, nič zato, samo da imamo mi svojo.

Toliko se mi je zdelo potrebno povedati o naših bodočih načrtih z ljudsko šolo, da bi ne bilo nepotrebnega iskanja, ugibanja in razglabljanja in še pisanja povrh; v osnovnih črtah nam je jasna, treba jo je samo ostvariti.

Pri tej priliki še dve, tri o predlogih in pobudah, ki sem jih prejel glede preureditve ljudskošolskega gospodarstva, kakor ga imamo danes na temelju znane ministrove uredbe o vzdrževanju ljudskih šol po banovini.

Avtonomna mesta, ki svoje ljudske šole vzdržujejo sama, naj se podreje uredbi o vzdrževanju ljudskih šol in izenačijo s podeželskimi ljudskimi šolami — to je prvi predlog. Dvojna škoda bi nastala od tega. V prošlem letu je banovina plačala za vzdrževanje podeželskih ljudskih šol nekaj nad 18 milijonov dinarjev in je za to pobirala 35 % šolsko doklado. Če naj se uredba razširi tudi na avtonomna mesta, bodo troški porasli za približno 8 milijonov in šolska doklada bi se morala povzpeti približno na 50 %. Ta škoda bi zadela podeželske občine. Pa tudi mesta bi se morala odpovedati višji organizaciji in boljši opremi svojih šol, ker bi se ob enakem gospodarskem režimu troški v mestih in na deželi pravici na ljubo morali izravnati. Ze ta kratek preudarek nas torej silji k temu, da ostanemo pri starem.

Tudi meščanske šole naj se vključijo v gospodarski režim, ki velja za podeželske ljudske šole — glasi drugi predlog. Tudi temu predlogu ne kaže ustreči, če so nam ljudske koristi res pri srcu. Meščanska šola ni splošno obvezna šola, ampak je šola posebne vrste, ki si jo omisljijo tam, kjer si jo žele, seveda o potem tudi vzdržujejo z lastnimi sredstvi. Kdor bi troške za vzdrževanje meščanskih šol naložil banovini, to je celi Sloveniji, bi najmanj dvem tretjinam prebivalstva storil krivico, ker bi jim naložil finančno breme brez ustrezne koristi. Ali naj n. pr. Gorjuše prispevajo k školskom gospodarstvu šole v Ormožu? Vzajemno školsko gospodarstvo je mogoče graditi samo na splošni in enaki šolski obvezi, neobvezne šole pa naj vzdržujejo zainteresenti.

Dsebina:

Naš tisk.

Seja Centralnega odbora organizacij držav. uslužbencev.

Ugotovitve, ki nas zanimajo.

Kako stanujemo: V »zračnem« stanovanju. — Tri slaba stanovanja.

Naše šolstvo in prosveta.

LISTEK: Beleške.

Sodelovanje pri narodnoobrambnem delu. Vprašanje evidence zamud poletnih oproščencev.

Prvi sloven, učiteljski imeniki in koledarji.

Splošne vesti. — Osebnosti. — Učiteljski pevski zbor. — Šolski radio. — Mladinska matica. — Iz listov. — Stanovska organizacija JUU. — Novosti na knjižnem trgu.